

תיאוריה, מדיניות ומעשה במאה ועשר שנות חדשנות בחינוך היישובי והישראלי

י. דרור

בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל אביב, ישראל

הדברים מבוססים על מחקרים שכונסו בספרי על זרם העובדים (1994), החינוך הקיבוצי (2002) והחינוך הלאומי-הציוני בכלל (2007). המטרה: בחינת החדשנות החינוכית ביישוב ובמדינת ישראל בלמעלה ממאה שנות חינוך ציוני. הרקע התיאורטי: החינוך הפרוגרסיבי והבלתי פורמאלי ו'האוטונומיה החינוכית' בגלגוליה. המחקר הינו מחקר היסטורי שמקורותיו מגוונים.

ממצאים: תיאוריה, מדיניות ומעשה ב'שדה' הינם שלושה מרכיבים הכרחיים לחדשנות במערכת החינוך, כנלמד משלושת גלי השיא של בתי"ס הניסויים והייחודיים לסוגיהם. (1) ש"ח וילקומיץ ניהל את ביה"ס בראש פינה בשנים 1902-1918 כיבית ספר ניסויי ראשון ששימש דוגמא למושבות הגליל ולא"י כולה. התיאוריה של החינוך הפרוגרסיבי הייתה ידועה לו והוא עשה בה שימוש – אך מדיניות מקיפה לא הייתה בימיו, למרות השתייכותן של המושבות ליק"א ופעילותה בשיתוף הסתדרות המורים. (2) הגל השני החל בהקמת זרם העובדים ב-1920. בתי"ס עמלניים ובתי חינוך הוקמו בהתיישבות ובתל אביב ע"י מורים-מנהלים יודעי תיאוריה. זרם העובדים והחינוך הקיבוצי שבתוכו הקימו בתי"ס רבים ברוח 'החינוך החדש', ע"פ מדיניות מכוונת. לתיאוריה הפרוגרסיבית נוספו 'תכניות לימודים בית ספריות' שהוצגו בכנסי מורים ומשם חזרה לשדה. שילוב התיאוריה, המדיניות והמעשה הוליד חידושים רבים. הקמת המדינה וקליטת העלייה הגדולה בשנות ה-50 וה-60 הביאו למרכז מערכת החינוך ע"פ חוק החינוך הממלכתי ב-1953. עוד לפניו דרכו של זרם העובדים שניסה עד 1953 לקלוט את ילדי העולים בדרך הפרוגרסיבית לא צלחה: התיאוריה לא התאימה ולא הותאמה, המדיניות (המגומגמת) הייתה של חלק מהמערכת בלבד, והמעשה החדשני המועט שנוסה נכשל. רק החינוך היסודי, בעיקר הקיבוצי, המשיך בחדשנותו. (3) הגל השלישי החל משנות ה-70 ואילך, ב'אוטונומיה בית-ספרית', בתי"ס ייחודיים וניסיוניים, בתי"ס בניהול עצמי ועוד. גף הניסויים והיוזמות שנוסד כחלק ממדיניות זו בראשית שנות ה-90 מלווה מאז את הפרקטיקות ב'שדה' בגיבוש תיאורטי מלמטה למעלה, בליווי מחקר אקדמי. השילוש החדשני מניב בשנים אלה פרקטיקה המתעצמת בכמות ובאיכות. הלקחים הנלמדים: ההכרח בשלוב שבין התיאוריה, המדיניות והמעשה; על התיאוריה להתחדש, להתעדכן, ולצמוח גם מהשדה; נחוצה מדיניות כוללת; חדשנות תצמוח כיום רק תחת הנהגה חינוכית הולמת – ב'מטה', ב'שדה' וב'אקדמיה'.

דרור, י' (1994). החינוך החברתי-ערכי ביזרם העובדים' בתקופת המנדט (1948-1921), דור לדור, ו.

דרור, י' (2002). תולדות החינוך הקיבוצי: ממעשה להלכה. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

דרור, י' (2008). כלים שלובים בחינוך הלאומי: הסיפור הציוני. ירושלים: מאגנס.